

Коненков Максим Юрійович, курсант ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Науковий керівник – **Севост'яненко Денис Олександрович**, доцент кафедри військового права ВІКНУ імені Тараса Шевченка, доктор філософії в галузі права

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ВНУТРІШНЮ БЕЗПЕКУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Період оманливого спокою (2012–2013) та цинічний злам 2014 року (Крим і Донбас)

У період 2012–2013 років безпековий ландшафт України та ЄС характеризувався станом, який сьогодні можна назвати глибокою стратегічною безтурботністю. Україна перебувала в офіційному правовому статусі «позаблоковості», затвердженому на законодавчому рівні, а внутрішня безпека держави розглядалася переважно через призму забезпечення громадського порядку під час проведення масових заходів, таких як чемпіонат Європи з футболу Євро-2012. Фінансування сектору оборони, контррозвідки та правоохоронних органів здійснювалося за залишковим принципом, що призвело до системного ослаблення інституційної спроможності силових структур. Водночас уряди більшості європейських країн продовжували послідовно скорочувати свої оборонні бюджети, щиро покладаючись на дипломатичні інструменти стримування та рамкові механізми ОБСЄ і Ради Європи. Російська Федерація сприймалася в більшості західних столиць як складний, але цілком прогнозований і вигідний економічний партнер, а загроза масштабного збройного конфлікту на континенті вважалася реліктом епохи Холодної війни.

Ця ілюзія безпеки була миттєво зруйнована на початку 2014 року з початком російської окупації та подальшої анексії Кримського півострова, яка швидко переросла у збройну агресію на Донбасі. Події весни 2014 року стали колосальним шоком для системи МВС та СБУ, оголивши критичний дефіцит кадрів, техніки та психологічної готовності протидіяти новітнім загрозам. Російська Федерація застосувала концепцію «гібридної війни», яка поєднувала в собі глибоке проникнення агентури, використання сил спеціальних операцій без розпізнавальних знаків (так званих «зелених чоловічків»), потужний інформаційно-психологічний тиск та штучне роздування сепаратистських рухів під прикриттям нібито «цивільних протестів». Це практично паралізувало місцеві правоохоронні органи в Криму та на сході країни, створивши вакуум влади.

Подолання цього першочергового виклику та запуск механізмів екстреного відновлення керованості державою відбулися завдяки феномену українського добровольчого руху. Тисячі патріотів сформували перші добровольчі батальйони, які взяли на себе удар у найкритичніші тижні і згодом були інтегровані в структуру оновленої Національної гвардії України та Збройних Сил. Була оголошена часткова мобілізація і це призвело до настання особливого періоду. Оскільки де-юре воєнний стан у країні тоді не оголошувався з міркувань збереження економічної стабільності, та проведення легітимних виборів, головним правовим рамковим механізмом застосування сили всередині держави став юридичний режим Антитерористичної операції (АТО) під загальним керівництвом СБУ. Це рішення дозволило легітимізувати залучення армійських підрозділів до відновлення внутрішнього правопорядку та зупинити подальше просування гібридних сил ворога вглиб української території.

Формування стійкості: періоди АТО та Операції Об'єднаних Сил (2015–2021)

Період з 2015 по 2021 роки став часом болісного, але глибокого переформатування всього сектору внутрішньої безпеки України та переходу від екстреного реагування до системної розбудови стійкості. Важливою віхою цього процесу стало офіційне переформатування АТО в Операцію Об'єднаних Сил (ООС) у 2018 році, що відбулося на виконання Закону «Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». Цей крок дозволив передати стратегічне та оперативне керівництво від Служби безпеки України до Збройних Сил України, а саме до Об'єднаного оперативного штабу. Це суттєво підвищило рівень міжвідомчої координації, дозволивши підпорядкувати армії, Національній поліції, Національній гвардії та Державній прикордонній службі єдину логіку дій за чіткими військовими стандартами.

Паралельно в країні розгорнулися масштабні реформи правоохоронної системи. У 2015 році було повністю ліквідовано стару міліцію та створено Національну поліцію України за безпосереднього сприяння та фінансування західних партнерів, що суттєво підвищило рівень довіри населення до органів правопорядку. Також розпочався процес реформування СБУ концентрації здебільше на завданнях контррозвідки, захисту державної таємниці та боротьби з тероризмом. У цей же час виникли абсолютно нові загрози у кіберпросторі. Починаючи з руйнівної атаки на енергосистему України «Прикарпаттяобленерго» наприкінці 2015 року та завершуючи глобальним вірусом-вимагачем NotPetya у 2017 році, внутрішня безпека держави зіткнулася з масштабним російським кібертероризмом, спрямованим на знищення критичної інфраструктури. Механізмом правової відповіді на цей виклик стало ухвалення оновленої Стратегії кібербезпеки України та створення сучасних Ситуаційних центрів при СБУ та РНБО.

Водночас цей період став часом, коли Кремль переніс елементи гібридної війни безпосередньо на територію країн ЄС та НАТО, розпочавши системний підрив європейської внутрішньої безпеки за допомогою диверсій, замовних вбивств та дезінформації. Європейські спецслужби зіткнулися з викликами, до яких вони не були готові: у 2014 році стався масштабний вибух на складах боєприпасів у Врбетице (Чехія), а у 2015 році – аналогічні вибухи в Іганово (Болгарія). Як з'ясувалося згодом, ці диверсії були організовані засекреченим підрозділом 29155 ГРУ ГШ РФ з метою зриву постачання озброєння та боєприпасів для потреб України. У 2018 році світ сколихнуло зухвале отруєння колишнього російського розвідника Сергія Скрипаля та його доньки Юлії у місті Солсбері (Велика Британія) з використанням бойової хімічної речовини «Новичок», що продемонструвало повне ігнорування Росією суверенітету та безпеки західних держав. Європа була змушена вибудовувати механізми безпекової відповіді у відповідь на ці акти агресії. Головним інструментом стала дипломатична консолідація, що вилася у наймасштабніше в історії скоординоване вислання сотень російських дипломатів, які насправді були офіцерами розвідки під прикриттям, з країн Заходу після подій у Солсбері. Було запущено інституційні санкційні механізми ЄС проти конкретних російських хакерів та офіцерів ГРУ, а також засновано Європейський центр протидії гібридним загрозам у Гельсінкі, який став головним аналітичним хабом для координації зусиль ЄС та НАТО у виявленні російського впливу.

Великий злам: Повномасштабне вторгнення (2022–2026) та його наслідки

24 лютого 2022 року відбувся остаточний злам старої системи безпеки – Росія розпочала повномасштабне конвенційне вторгнення в Україну. На відміну від подій 2014 року, правова та правоохоронна системи України цього разу зреагували миттєво та бездоганно. Негайне запровадження режиму воєнного стану по всій території країни дозволило максимально централізувати державне управління через Ставку Верховного Головнокомандувача та Військові адміністрації на місцях. Сили МВС, зокрема Національна поліція та СБУ розгорнули роботу на внутрішньому фронті з метою стабілізації ситуації, боротьби з панікою та ліквідації ворожих диверсійно-розвідувальних груп у тилу.

Важливим кроком стало повне очищення внутрішнього простору від «п'ятої колони» та колаборантів. Парламент оперативно ухвалив зміни до Кримінального кодексу України, чітко криміналізувавши колабораційну діяльність (ст. 111-1 ККУ). Завдяки цьому СБУ та поліція виявили і притягнули до відповідальності велику кількість корегувальників вогню та інформаторів ворога. Рішення про судову заборону діяльності проросійських політичних партій (включаючи ОПЗЖ) та суттєве обмеження впливу релігійних організацій, керованих з Москви (зокрема УПЦ МП), дозволили ліквідувати легальні інструменти російського впливу всередині країни. Величезним викликом для внутрішньої безпеки стало переміщення мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з окупованих та прифронтових регіонів. Проте впровадження інноваційних цифрових інструментів фіксації та верифікації громадян (зокрема через державний додаток «Дія») дозволило зберегти повну керованість процесами, уникнути сплеску криміналітету та хаосу в тилкових областях.

Для країн Європи повномасштабне вторгнення в Україну також мало колосальні наслідки у сфері внутрішньої безпеки. Першим викликом стала безпрецедентна за масштабами міграційна криза: європейські країни прийняли понад 6 мільйонів українських біженців,

переважно жінок та дітей. ЄС вперше в історії миттєво активував Директиву про тимчасовий захист, що дозволило легалізувати та інтегрувати мільйони людей в економіку, уникнувши колапсу міграційних служб та соціального вибуху. Зрозумівши, що військовим шляхом підкорити Україну не вдається, Росія перейшла до відкритої атаки на європейську інфраструктуру та енергетичного шантажу. Підриг газопроводів «Північний потік-1» та «Північний потік-2» у Балтійському морі у вересні 2022 року наочно продемонстрував європейським урядам повну вразливість їхньої підводної та енергетичної інфраструктури. Протягом 2022–2024 років по всій Європі – від Польщі та Румунії до Німеччини та Великої Британії – було зафіксовано десятки підозрілих пожеж, аварій та спроб відвертого саботажу на заводах оборонно-промислового комплексу (ОПК), які виробляли зброю для України, та на стратегічних складах боєприпасів.

Висновки. Аналіз часового відрізка з 2012 по 2026 роки наочно демонструє процес повного руйнування старої, суто декларативної системи європейської безпеки, яка наївно базувалася на запевненнях про мирне співіснування з Російською Федерацією. Україна за цей час здійснила неймовірний інституційний стрибок: від глибокої кризи, технічного дефіциту та паралічу силових структур у 2014 році вона прийшла до створення однієї з найпотужніших, найгнучкіших та найефективніших правоохоронних та оборонних систем у світі. Українські спецслужби та органи правопорядку сьогодні володіють унікальним практичним досвідом утриманню стабільності в тилу в умовах тотальної конвенційної, диверсійної та кібернетичної війни.

Список використаних джерел

1. А мама зрозуміє... Крим 2014. Невигадані історії / упоряд. О. Чекмишев. Київ : Саміт-Книга, 2019. 240 с.
2. Анексія: острів Крим. Хроніки гібридної війни / Т. Березовець. Київ : Брайт Букс, 2015. 392 с.
3. Іловайський щоденник / Р. Зіненко. Харків : Фоліо, 2017. 384 с.
4. Позивний для Йова. Хроніки вторгнення / О. Михед. Львів : Вид-во Старого Лева, 2023. 344 с.
5. Майдан. Нерозказана історія / за ред. С. В. Кульчицького. Київ : К.І.С., 2015. 272 с.
6. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
7. Про оборону України : Закон України від 06 груд. 1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
8. Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січ. 2018 р. № 2268-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 10. Ст. 54.

Костюк Іван Іванович, аспірант кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ ЧИ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ВІЙСЬКОВОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Дослідження протиправної поведінки серед військовослужбовців актуалізується у випадках перевищення військовими службовими особами владних чи службових повноважень. Це пояснюється тим, що представники військової керівної ланки, не лише є уособленням дисципліни та законності, своїм прикладом вони повинні підтримувати високі стандарти моралі, честі, гідності та справедливості серед підлеглих. Їхня здатність організовувати та контролювати службу, впливає на загальний стан правопорядку в армії, особливо в умовах, коли вимагається максимальна відповідальність і рішучість у прийнятті правомірних дій чи рішень. Відхилення від цих основоположень завдає шкоду не лише правам та законним інтересам громадян, але й охоронюваному законом авторитету державної влади, що може спричинити непередбачувані негативні наслідки для національної безпеки. Саме тому, у наукових колах існує думка, що військові кримінальні правопорушення вчинені військовими службовими особами формально є злочинами проти держави [1].

З цього приводу Д. Казначеева [2] зазначає, що протиправна поведінка серед військового керівництва негативно впливає не лише на репутацію військовослужбовців в цілому, але й на